sakarya üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi 3/2001

kelâm

HÂRİKULÂDE OLMASI AÇISINDAN KERÂMET VE MÛCİZE İLE İLİŞKİSİ

*Halil İbrahim BULUT**

Summary

Every thought developed by the Muslim thinkers during the history of Islam accept the possibility of the extra-ordinary things. According to the Orthodoxy (ahl al-Sunnah) understanding, man has the potent capacity to do extra-ordinary things. Thus, the scholars of ahl al-Sunnah accept the existence of the extra-ordinary things, maunet, istidraj, and ihanet together with the miracles. They also claim that these events have religious features. Like in the example of the extra-ordinary things, the others are also considered as an criteria for the religiousity of the people who perform them. In this article, first of all, we define the meaning of the extra-ordinary things, and then talk about their possibility in detail. Basing our view on the Qur'anic presentation, we summarize the real extra-ordinary things and explain them. Finally, we also deal with various issues regarding the relationship between extra-ordinary things and the miracles on the basis of Islamic Theology literature.

Giriş

Bilinen tabiat kanunlarına aykırı vuku bulan veya alışılan âdetlerin ötesinde gerçekleşen birçok olayın varlığı tarih boyunca insan toplumları tarafından nakledilmiştir. Bu tür olayları doğrudan ilâhî kudretle izah edenlerin yanı sıra henüz bilinmeyen ancak tabiatta var olan başka kanunlar çerçevesinde meydana geldiğini veya insanlarda bulunan zatî ve nefsî özelliklerden kaynaklandığını ileri sürenler de olmuştur. Batı düşüncesinde aydınlanma dönemiyle başlayan ve özellikle materyalist ve pozitivist akımların tesiriyle zirveye ulaşan ateizm hareketi dışarıda bırakılırsa, genel olarak hârikulâde olayların varlığının kabul edildiği görülür. Ancak, bu olayların mâhiyet ve şekilleri, sahiplerinin dinî konum ve özellikleri hususunda farklı

* *SAÜ. İlahiyat Fakültesi, İslâm Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi, Dr.*

kanaatler ortaya konulmuştur. Nitekim İslâm âleminde doğup gelişen fikir akımlarına mensup düşünürlerin hemen hepsi hârikulâde olayların imkanını kabul etmektedir. Ehl-i sünnet telakkisine göre insanlar, olağanüstü şeyler yapabilme melekesine bilkuvve sahiptir. Bu kabiliyetini farklı metotlarla da olsa geliştiren kimselerden bazı hârikulâde olayların zuhur etmesi mümkündür. Bu hadiseler genel olarak nitelik ve nicelik bakımından benzer olmakla birlikte, sahiplerinin konum ve özelliklerine göre farklı isimlendirilmişlerdir. Örneğin sıradan bir müminden zuhur eden hârikulâde olaya maûnet denilirken, salih ve müttakî bir müminden zuhur edene kerâmet, kafir veya fasıkdan zuhur edene ise istidrac veya ihânet adı verilmiştir. Burada, hedef ve mâhiyeti itibarıyla mûcizeleri ayrı değerlendirme ihtiyacı vardır. Zira mûcizeler, sadece peygamberlerden ve onların her hangi bir katkısı olmaksızın doğrudan ilâhî irâde ve kudretin müdahalesiyle gerçekleştikleri kabul edilir. Bunun dışındaki hârikulâde olayların ise, izah edilebilir bazı fizikî ve psikolojik sebepleri vardır. Söz konusu hârikulâde olaylar; kerâmet, irhas istidrac, ihânet gibi dinî özelliği bulunanlar ve sihir, kehânet, hokkabazlık, parapsikolojik hadiseler gibi hârikulâde görünümlü ve aynı zamanda dinî özelliği bulunmayan olaylar şeklinde tasnif edilmesi mümkündür. Burada dinî özelliği bulunduğu kabul edilen kerâmetler üzerinde durulacaktır.

Tasavvufî eserler başta olmak üzere, İslâmî kaynaklarda velîlerden zuhur ettiği kabul edilen hârikulâde olaylarla sahibinin dinî konumu arasında doğru bir ilişkinin kurulduğu, bu tür olaylardan hareketle kişinin Allah katındaki mevkisinin belirlenmeye çalışıldığı ve bu bağlamda kerâmet denilen hârikulâde olaylara ayrı bir ehemmiyet verildiği görülür. Nitekim salih müminlerden zuhur ettiği kabul edilen bazı olağanüstü olayların onların velâyet mevkiinde olduğuna delâlet ettiği ve bu özelliklere sahip olan kimselere hürmet gösterilmesi, sözlerinin dinlenmesi gerektiği şeklindeki kanaatin Kur'an ekseninde değerlendirilmesi bir ihtiyaçtır.

Çalışma kerâmet, kerâmet-mûcize ilişkisi ve sonuç olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır. Önce kerâmetin sözlük ve terim anlamları izah edilmiş, genel olarak hârikulâde olayların imkanı özel anlamda da kerâmetin imkanı incelenmiş, kabul ve reddedenlerin delilleri izah edilmiştir. Ardından kerâmetin çeşitleri, mahiyet ve özellikleri açıklanmıştır. İkinci kısımda, kerâmet-mûcize ilişkisi ele alınmış, benzer ve farklı tarafları ortaya konulmuştur. Sonuç kısmında ise genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmanın hedefi, İslâmî literatürde belli bir dönemden sonra

hârikulâde bir olay olarak değerlendirilen kerâmetin Kur'an çerçevesinde dindeki konumunu belirlemek ve kelâm literatürü esas alınarak kerâmet-mûcize ilişkisini, benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak suretiyle değerlendirmektir.

I. KERÂMET

A) TANIMI

a) Sözlük Anlamı

"Kerem sahibi olmak, şerefli ve aziz olmak, cömert olmak"[1] anlamlarına gelen ve "krm" kökünden isim olan "kerâmet" kelimesi sözlükte "şeref, itibar ve cömertlik"[2] anlamlarına gelmekle birlikte, "bolca ve kolayca ihsan etmek, cömertçe lütufta bulunmak" manalarında da kullanılmaktadır[3].

Kur'an-ı Kerim'de kerâmet kelimesinin kök harfleri olan "krm" ve türevleri, altısı çeşitli kalıplardan olmak üzere, kırk sekiz âyette geçmektedir[4]. Bu âyetlerde; yüce Allah'ın lütuf ve ihsanları hakkında "kerîm" kelimesi sıkça geçiyorsa da "kerâmet" kelimesi yer almamaktadır[5]. Yine bu âyetlerde "kerem" sıfatı hem Allah'ın zâtı hem de insana ait bir vasıf olarak kullanılır. Nitekim bazı âyetlerde "Şüphesiz ki Rabbin, çok zengin ve çok kerem sahibidir"[6] şeklinde buyrularak Allah'ın zâtı "kerîm" olmakla vasıflanır. Kerem vasfının insan için kullanıldığı âyetlerde ise bunun insandan zuhur eden güzel huy ve fiillere işaret ettiği görülür[7]. Bu bağlamda Arap dilinde "Recülün kerîm" denildiğinde "ahlâkı üstün ve güzel kişi" kastedilir[8]. Kerem kökünün ister sözlüklerde geçen kullanımı dikkate alınsın, isterse Kur'an'da ki anlamları incelensin bu kelimenin olağanüstü şeyler yapabilmek gibi bir anlam içermediği görülür. Şu halde Kur'an'da "krm" kelimesi ve türevlerinin genel olarak "değerli, üstün, güzel, üstün kılmak ve üstün fazîletler" manalarına geldiğini söylemek mümkündür[9].

1 Cevherî, İsmâil b. Hammad, *es-Sıhâh; Tâcü'l-lüğa ve sıhâhü'l-'Arabiyye*, I-VII, Kahire 1956- 57, "krm" md.; İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrem, *Lisânü'l-'Arab*, I-XV, Beyrut, ts., "krm" md.

2 Mukâtil b. Süleyman, *el-Eşbâh ve'n- nezâir fi'l- Kur'ân*, Kahire 1975, s.205-206; Râgıb el- İsfahânî, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'ân*, İstanbul 1986, s.646-648.

3 Cürcânî, Seyyid Şerîf, *Kitâbü't-Ta'rifât*, yy., ts., s.184; İbn Manzûr, a.g.e., "krm" md.

4 Abdülbâkî, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'ân*, İstanbul 1990, "krm" md.

5 Râgıb el-İsfahânî, a.g.e., s. 646-648; Abdülbâkî, a.g.e., "krm" md.

6 en-Neml 27/40.

7 bk. el-İsrâ 17/70; ed-Duhân 44/17;el-Hucurât 49/13; el-Meâric 70/35; Yâsîn 36/27.

8 Râgıb el-İsfahânî, a.g.e., s. 646-648.

9 Râgıb el-İsfahânî, a.g.e, s. 646-648.

b) Terim Anlamı

Terim olarak kerâmet "nübüvvet iddiasında bulunmaksızın mümin ve sâlih kimselerde zuhur eden hârikulâde fiil ve haller"[10] şeklinde tarif edilir. Bazı âlimler, hârikulâdelik vasfını şart koşmaksızın Allah'ın kendi dostlarına lütfettiği her türlü ikrâma kerâmet adını verirler.[11] Nitekim bu anlamıyla kerâmet; duaların kabul edilmesi, arzu edilen hedefe ulaşılması ve buna benzeyen ama hârikulâde olmayan, tabiat kanunlarına aykırı bulunmayan hadiseler şeklinde kabul edilir[12]. Fakat özellikle tasavvufî kaynaklarda kerâmet ile hârikulâde olaylar arasında doğrudan bir ilişki kurulmakta ve kerâmetin bu özelliğine vurgu yapıldığı görülmektedir. Örneğin Kuşeyrî (ö. 465/1072), kerâmetin tanımını yaparken onun genel-geçer tabiat kanunlarının dışında gerçekleşen bir durum olması, velâyet ile vasıflanmış olan bir kimseden zuhur etmesi ve hâlini tasdik edici mâhiyette bulunması gerektiğini belirtir[13]. O, tehaddî vasfı dışında mûcizenin şartlarının tamamının veya çoğunun kerâmette de bulunacağını ve kimde zuhur ederse ona bir özellik ve üstünlük kazandıracağını da söyler[14].

B) KERÂMETİN İMKÂNI

Daha geniş anlamıyla hârikulâde olayların imkanı meselesi din ili bilim arasındaki önemli tartışma konularından biridir. Tabiat kanunlarının zorunlu olduğunu (determinizm) ileri süren felsefî doktrinler, metafizik alanı kabul etmediklerinden yaratıcı bir kudretin varlığını ve O'nun âleme müdahale edebileceğini imkan dahilinde görmezler. Aslında meseleye pozitif bilim ve seküler kültür açısından bakılırsa sadece hârikulâde olaylar değil Tanrı'nın varlığı bile tartışma alanına girmiş olur. Bu bakımdan materyalizm, pozitivizm ve determinizm gibi felsefî görüşleri kabul edenler genel anlamda hârikulâde olayları, özel anlamda mûcize ve kerâmetleri kabul

10 Cürcânî, *a.g.e.*, s.184 ; Tehânevî, Muhammed Ali b. Ali, *Keşşâfü ıstılahâti'l-fünûn*, İstanbul 1404/1984, II, 1266; Sâbûnî, Nûreddîn, *el-Bidâye fi usûli'd-dîn*, (nşr. Bekir Topaloğlu), Dımaşk 1399/1979, s.55; Hucvirî, Ali b. Osman Cüllâbî, *Keşfu'l-mahcûb: Hakikat Bilgisi*, (nşr. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982, s.335-336; Ömer Nasûhi Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, İstanbul 1339-1342, s.190; Lekânî, Abdüsselâm b. İbrahim, *Şerhu Cevheretü't-tevhîd (İthâfü'l-mürîd bi cevhereti't-tevhîd)*, İstanbul, ts., s.206; Macdonald, D.B., "Kerâmet", *İA*, VI, 577-578.

11 Seyyid Sâbık, *el-'Akâidü'l-İslâmiyye*, Beyrut 1406/1985, s.214.

12 Mu'tezile kelâmcılarının büyük bir çoğunluğu ile İbn Hazm ve Ebû İshak el-İsferâyînî gibi bazı sünni âlimlerin kanati bu yöndedir.

13 Kuşeyrî, Abdülkerim, *Kuşeyrî Risâlesi*, (nşr. Süleyman Uludağ) İstanbul 1981, s.531; ayrıca bk.; Süleyman Akkuş, *Kuşeyrî'nin Hayatı, Eserleri ve Kelâmî Görüşleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 1997, s. 183-186.

14 Kuşeyrî, *a.g.e.*, s.533-534.

etmezler. Zaten bu tür felsefî kanaate sahip olan kimselerle mûcize veya kerâmet gibi hârikulâde olayların imkanını tartışmadan önce kudret sahibi bir yaratıcının varlığı hususunda anlaşmaya varmak gerekir. Diğer taraftan, hârikulâdenin imkanı konusunda modern bilimin hakem olup olamayacağı meselesi de tartışmaya açıktır. Çünkü modern bilim, madde planında gerçekleşen hadiseler arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmaktadır. Buna göre bilimin tabiat kanunları konusunda genel geçer bir hakikat olarak iddia ettiği şey, mümkün olan tek bir hakikat değil mümkün olan yorumlardan biridir[15]. Nitekim Batı düşüncesinde metafizik ve teolojinin iflas ettiğini ilan eden, düşünceyi olayların pozitif etüdüne indiren dar felsefî akımlara karşı çıkan, tabiat kanunlarının zorunsuzluğunu (indeterminizm) savunan âlimler de vardır[16]. Şu halde, Allah'ın varlığını inkar eden veya O'nu kudreti olmayan bir varlık gibi düşünen, ilk yaratmadan sonra kainatın işleyişine karışmadığını ve kainatta determinizm hakim olduğunu iddia eden düşünce sistemlerinin dışındaki bütün inanç sistemleri olağanüstü hadiselerin gerçekleşebilmesini kabul etmektedir. Nitekim semâvî dinler başta olmak üzere bütün dinlerde hârikulâde olaylara büyük ehemmiyet verildiği ve peygamberliğin bu tür olağanüstü hadiselere dayandırılarak ispat edildiği görülür. Burada konu kerâmetle sınırlandırılmış ve İslâmî ekollerin görüşleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Aşağıda, önce kerâmeti kabul edenler ve delilleri, sonra da reddedenlerin görüşleri ve karşı delilleri ele alınmıştır.

a) Kerâmeti Kabul Edenler

İslâm düşünce tarihinde kerâmetin imkanı konusunda bazı farklı fikirlerin var olduğu bilinmektedir[17]. Bazı filozoflar hariç İslâm âleminde doğup gelişen fikir akımlarına mensup düşünürlerin hemen hepsi olağanüstü olayların imkanını kabul eder. Ancak bunlardan bazıları çerçeveyi çok geniş tutarken, bazıları da çok daraltır. Ehl-i Sünnet ve Şia bilginleri ile Mu'tezile'den Ebû Hüseyin el-Basrî (ö. 436/1044) ve İslâm filozoflarından İbn Sînâ (ö. 428/1037) mûcizeden ayrı olarak kevnî/maddî kerâmetin varlığını kabul eder[18].

15 Adnan Arslan, "Hârikulâde", *DİA*, XVI, 183.

16 Bu konuda daha detaylı bilgi için bk. Halil İbrahim Bulut, *Nübüvveti İspat Açısından Hissî Mûcizeler*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2001, s.45-49.

17 Eş'arî, Ali b. İsmail, Ebû'l-Hasan, *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve'htilâfi'l-mûsâllîn*, (nşr. Helmut Ruter) Weisbaden 1980, s.50-51, 438-439; Gazzâlî, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd*, Beyrut 1983, s.125; Nesefî, Ebü'l-Muîn, *Tebsıratü'l-edille fi'l-kelâm*, (nşr. Claude Salame), Dımaşk 1990-93, I, 536-538.

18 el-Eş'arî, *a.g.e.*, 50-51, 438-439; İbn Fûrek, Ebû Bekr b. Muhammed, *Mücerredü makâlâtü'ş-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, (nşr. Daniel Gımaret), Beyrut 1987, s.176; Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, *el-*

Sünnî kelâm ekolü, Eş'arî'den (ö.324/936) itibaren kerâmeti veya sıddıklara has bazı işaretlerin varlığını kabul etmektedir. Atomcu bir tabiat ve zaman görüşünü benimseyen kelâmcılar için kerâmeti kabul etmek pek güç olmadı. Nitekim ilk dönemden itibaren telif edilen akaidle ilgili Sünnî literatürde velîlerin kerâmetleri daima kabul edildi ve bu fiiller, peygamberin nübüvvetine ait bir delil olarak ele alındı. Buna göre velî, Peygamber'in yolunda giden ümmetin bir ferdir[19]. Bu sebeple ondan zuhur eden kerâmetler tabisi olduğu peygamberin doğruluğunu ispat eden deliller olarak kabul edilmelidir[20]. Kerâmetin bu şekilde yorumlanması sufilerce ittifakla kabul edilmiş ve bu anlayışın yerleştirilebilmesi için bir çok eser kâleme alınmıştır[21].

Tabiat kanunlarının yaratıcısı ve yöneticisi yüce Allah'tır ve O, kainatı bu kanunlar çerçevesinde idare etmektedir. Söz konusu kanunların varlığı, kainatın düzen ve intizamı, onları yaratan ve yöneten yüce bir kudretin varlığına delildir. Kur'an-ı Kerim'de, insanın yaradılışı, hayvanların mevcudiyeti, dağların, nehirlerin, gece ve gündüzün insicamı, kainattaki bütün varlık ve düzenin kusursuz bir şekilde işlemesi Allah'ın varlık ve birliğine delil gösterilir[22]. Kainatın ve tabiat kanunlarının yaratıcısı olan Allah, mevcut âlem ve kanunlardan başka âlem ve kanunlar yaratmaya da muktedirdir. Zira O, mutlak kudret ve irade sahibidir. O'nun zâtı ve sıfatları için herhangi bir zorunluluk ve sınırlandırma söz konusu olamaz. Bu itibarla Allah, mevcut âlemdeki kanunlar üzerinde tasarrufta bulunmaya da muktedirdir. Ancak Allah'ın söz konusu tabiat kanunları üzerinde tasarrufta bulunmaya kâdir olması, mutlaka onları değiştireceği anlamına da gelmez. Ehl-i sünnet âlimleri, mevcut kanunların dışında bazı olağanüstü olayların meydana gelebileceğini aklen mümkün görürler. Böylece

İ'tikâd ve'l-hidâye ilâ sebîli'r-reşâd 'alâ mezhebi's-Selef, (nşr. Cumeylî), Beyrut 1988, s.239-246; Cüveynî, *el-'Akîdetü'n-nizâmiyye*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, ts., s.70; Fahreddin er-Râzî, *el-Muhassal*, (nşr. Hüseyin Atay), Kahire 1991, s.531; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsıd*, (nşr. Abdurrahmân Umeyra), Beyrut 1989, V, 72; Îcî, Adudiddin Abdurrahman bin Ahmed, *el-Mevâkıf fî 'ilmi'l-kelâm*, Beyrut 1997, III, 464-465; Tehânevî, *a.g.e.*, I, 445; Tûsî, Hoca Nasuriddin, *Tecrîdü'l-i'tikâd*, (nşr. M.Cevad el-Hüseynî), I. baskı 1407, s.214; Hillî, Cemâleddin Ebû Mansûr, *Keşfü'l-murâd fî şerhi Tecrîdi'l-i'tikâd*, Beyrut 1988, s.328; Lekânî, *a.g.e.*, s.206; Abdüllatif Harpûtî, *Tenkîhu'l-kelâm fî 'akâidi ehl-i İslâm*, İstanbul 1330, s.312-313; Bilmen, *a.g.e.*, s.190.

19 Fazlur Rahmân, *İslâm*, (çev. Mehmet Dağ-Mehmet Aydın), Ankara 1986, s.194-195.

20 Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb*, s.336-337.

21 Konuyla ilgili olarak bk. Serrâc, Ebû Nasr et-Tûsî (ö.378/988), *el-Luma': İslâm Tasavvufu*, (trc. H.Kâmil Yılmaz), İstanbul 1996, s.309-323; Kelâbâzî, Muhammed b. İbrahim (ö.385/995), *Kitâbü't-Ta'arruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*, Dımaşk 1986, s.71-79; Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb*, s.326-347 ve benzeri eserler bunlardan bazılarıdır.

22 bk. el-Bakara 2/164; el-En'âm 6/95-99; Yûnus 10/5, 67; er-Ra'd 13/2-4; en-Nahl 16/66-69; el-Enbiyâ 21/31-32; er-Rûm 30/20-25; el-Câsiye 45/3-4.

onlar, kerâmetin aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğunu, naslara dayanan delillerin de bunu desteklediğini kabul ederler.

Ehl-i sünnete göre, aklın mümkün görmesi bakımından mûcize ile kerâmet arasında her hangi bir farklılık yoktur[23]. Söz konusu hârikulâde fiil, sâlih bir müminin elinde zuhur etmişse buna kerâmet denilmiştir. Kerâmetin kafir ve günahkar kimselerden değil, Allah'ın emir ve yasaklarına büyük bir titizlikle uyan sâlih kulların elinde zuhur edeceği hususunda görüş birliğine varılmıştır[24]. Allah'ın bir lütfu olarak velî kulların elinde kerâmet gibi hârikulâde fiillerin meydana gelebileceğini kabul etmek, Ehl-i sünnetin temel prensipleri arasında gösterilmektedir[25]. Sünnî telakkiye göre kerâmet, Kur'an, sünnet ve icmâ ile naklen sâbittir. "Ashab-ı Kehf" olayı[26] , Hz. Meryem'in yanında yiyeceklerin bulunması[27], Belkıs'ın tahtının göz açıp kapayıncaya kadar bir zaman içinde nakledilmesi[28] gibi olaylar konunun Kur'ânî delillerini oluşturmaktadır[29]. Bunun dışında sahih hadislerde bazı şahısların kerâmetleri anlatılmış[30], ashab[31], tâbiîn ve diğer sâlih kişilerden de bir çok kerâmet haberleri –âhad yolla da olsa- rivâyet edilmiştir[32].

23 Bağdâdî, *Usûlü'd-dîn*, Beyrut 1981, s.174; Serrâc, a.g.e., s.311; Kelâbâzî, a.g.e., s.71-72; Hucvirî, a.g.e., s.336; Cüveynî, *el-İrşâd ilâ kavâti'i'l-edille fî usûli'l-i'tikâd*, (nşr. M. Yusuf Mûsâ-Ali Abdulmun'im Abdülhamîd) Kahire-Bağdat 1950, s.319; Fahreddin er-Râzî, *el-Erba'în fî usûli'd-dîn*, (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekâ), Kahire 1986, s.205; Rağıb el-İsfahânî, *el-İ'tikâdât*, (nşr. Şamran Aclî), Beyrut 1988, s.129; Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, (nşr. Abdürrahmân 'Umeyre), Beyrut 1997, III, 464-5; Nebhânî, *Hüccetullâhi 'ale'l-'âlemîn fî mu'cizâti seyyidi'l-mürselîn*, (nşr. Hasan Casnâ-Muhammed Emin Demec), Diyarbakır, ts., s.849-850; Muhammed Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-hakîm: Tefsîrü'l-menâr*, Kahire 1953-61, XI, 448; Macdonald, "Kerâmet", *İA*, VI, 577-578.

24 Kelâbâzî, a.g.e., s.72-73; Ebû Ya'lâ, Muhammed b. Hüseyin el-Ferrâ, *el-Mu'temed fî usûli'd-dîn*, (nşr. Vedi' Zeydan Haddad), Beyrut 1974, s.161; Sübkî, Tacuddîn Ebû Nasr, *Tabakâtü'ş-Şafiiyye*,.(nşr. Muhammed Tanahî), Kahire 1964, II, 320-1; Nevevî, Yahyâ b. Şeref, *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Müslim b. Haccâc*, Beyrut 1972, XIV, 176.

25 Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-firak*, (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1990, s.344; Bâkıllânî, *et-Temhîd fi'r-redd ale'l-mülhideti'l-mu'attıla ve'r-râfiza ve'l-Havâric ve'l-Mu'tezile*, (nşr. Muhammed Hudayrî-Muhammed Abdülhâdî Ebû Rîde), Kahire 1947, s.253-254; Cüveynî, *el-İrşâd*, s.316-321; a.mlf., *el-'Akîdetü'n-nizâmiyye*, s.70-71; Ömer en-Nesefî, *Metnü'l-'Akâid*, İstanbul ts., s.11, Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, a.g.e., s.161; Şehristânî, *Nihâyetü'l-ikdâm fî 'ilmi'l-kelâm*, (nşr. Alfred Guillaume), Oxford 1934, s.497-498; Nesefî, *Tebsıratü'l-edille fî'l-kelâm*, I, 536-537; İbn Teymiyye, *el-Mu'cize ve kerâmâtü'l-evliyâ*, (nşr. M. Abdülkâhir Ata), Beyrut 1985, s.10 vd.; Cürcânî, a.g.e., III, 464-5; Lekânî, a.g.e., s.206; Tûsî, a.g.e., s.214; Harpûtî, a.g.e., s.312-313; Fazlur Rahmân, a.g.e., s.194-195.

26 el-Kehf 18/10-26.

27 Âl-i İmrân 3/37.

28 en-Neml 27/40.

29 Serrac, *el-Luma'*, s.313-314; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s.72; Nesefî, a.g.e., I, 536.

30 bk. Buhârî, "İcâre", 12 ; "Enbiyâ", 48; "Menâkib", 25; "Fedâilu's-sahabe", 5; "Edep", 5; Müslim, "Selâtü'l-müsâfirîn", 36; "Birr", 2, 7-8; "Zikir", 100; Tirmizî, "Menâkıb", 16; Ahmed b. Hanbel,

Sünnî âlimlerin büyük ekseriyeti, Allah'a inanan ve itaat eden, peygamberine bağlı sâlih kulların elinde hârikulâde türünden bazı kerâmetler zuhur edebileceğini kabul ederler. Onlara göre sâlih ve müttaki kulların elinde meydana gelen bu tür hadiseler, sahiplerinin velâyet rütbesine ulaştıklarına delâlet ettiği gibi, insanlar arasında hürmete mazhar olmalarını, vaaz ve nasihatlerinin hüsnü kabul ile dinlenmesini de temin eder[33]. Ayrıca bazı âlimler velîlerden zuhur eden kerâmetleri, tâbi oldukları peygamberin doğruluğunu teyit eden mûcizeler olarak değerlendirir[34]. Çünkü velî, peygamberin mesajını tekrar etmekte, onun davet ettiğine çağırmakta ve aynı zamanda titizlikle kulluğa devam etmektedir. Böyle bir kimsenin nübüvvet iddiasında bulunması da söz konusu değildir[35]. Şüphesiz ki Allah, peygamberleri tekzip edecek veya nübüvvet iddiasında bulunacak yalancı bir kimsenin elinde hârikulâde türünde olayların zuhuruna müsaade etmez[36].

Nitekim sünnî kelâmcılar, peygamberlik iddiasında bulunan sahtekarın elinde hârikulâde olayların –iddiayı tasdik eder şekilde- zuhur etmesini imkansız kabul ederler. Eş'arî kelâmcıları, meseleyi Allah'ın kudreti ve yaratması açısından değerlendirmiş ve bunun hak ile batıl arasındaki farkı kanıtlama hususunda Allah'ın acziyetini gerektireceğinden dolayı imkansız olduğunu söylerken[37] Mâtüridiyye ekolü teorik olarak

Müsned, II, 116, 245, 296, 307, 372. Geniş bilgi için bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb (et-Tefsîrü'l-kebîr)*, (nşr. Muhyiddin Abdülhamîd), I-XXXII, Kahire 1934-62, V, 683-687.

31 Kuşeyrî, a.g.e., s.539 vd.; Sâbûnî, *el-Bidâye*, s.54-55; Sübkî, *Tabakât*, s.320-327; Teftâzânî, *Şerhu'l-'Akâ'id*, İstanbul 1973, s.177.

32 Serrac, a.g.e., s.313-316; Kelâbâzî, a.g.e., s.71-79; Kuşeyri, a.g.e., s.530 vd.

33 Bilmen, a.g.e., s.190.

34 Ömer en-Nesefî, a.g.e., s.11; Teftazânî, a.g.e., s.177.

35 bk. Hucvirî, a.g.e., s.335-337.

36 Ehl-i sünnet âlimleri, mümin-kafir ayırt etmeksizin genel olarak hârikulâde olayların bütün insanlardan zuhur edebileceğini kabul etmektedir. Hatta tanrılık iddiasında bulunan Firavun ve Deccâl gibi kimselerden de iddiaları doğrultusunda bazı hârikaların zuhurunu mümkün görmektedir.(bkz. Cüveynî, *el-Akîdetü'n-nizâmiyye*, s.71; Beyâzîzâde, Ahmed Efendi, *İşârâtü'l-merâm min ibârâti'l-İmâm*, (nşr. Yusuf Abdürrezzâk), İstanbul 1949, s.338-339; Zeki Sarıtoprak, *İslâm ve Diğer Dinlere Göre Deccal*, İstanbul 1992, s.81-85) Ancak peygamberlik iddiasında bulunan yalancı bir kimsenin elinde doğruluğunu gösteren her hangi bir hârikanın zuhur etmeyeceği hususunda bütün İslâm âlimleri hemfikirdir. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın saptırması veya sapıklıkta bırakmasıyla ilgili birçok âyet bulunmakla birlikte (bk. Abdülbâkî, el-Mu'cemü'l-müfehres, "idlâl" md.) bunların nübüvvetin ispatıyla ilgili konularda olmadıkları görülür. Zira bir ferdin sapıklıkta bırakılmasının imkanıyla bütün insanlığın saptırılması ve hakkın batıldan ayırt edilmesine yarayan kriterin (mûcizenin) ortadan kaldırılması aynı değildir. Bu itibarla yalancı peygamberin elinde iddiası doğrultusunda her hangi bir hârikanın meydana gelmesi mümkün değildir. (bk. Bulut, *Nübüvveti İspat Açısından Hissî Mûcizeler*, s.104-112)

37 bk. Cüveynî, *el-İrşâd*, s.326-327; Gazzâlî, *el-İktisâd*, s.122-125; Şehristânî, a.g.e., s.434; Teftazânî, *Şerhu'l-Makâsıd*, V, 18; İbn Teymiyye, *en-Nübüvvât*, (nşr. Muhammed Avad), Mısır 1985, s.208-

hikmet-sefeh, husün-kubuh ve âdet çerçevesinde konuyu ele almış ve yalancı bir kimsenin elinde iddiayla birlikte hârikulâde olayların meydana gelmesinin -insanları hakka götüren yolun şüphe altına gireceğini belirterek- muhal olduğunu açıklamıştır[38].

Diğer taraftan, dinî esasları akılla uzlaştırma gayreti içinde olan İslâm filozofları, atomcu olmayan felsefî sistemlerinde mûcizeler de dahil olmak üzere hârikulâde olayların imkanına ve fiilen vuku bulduklarına yer vermişler, ancak söz konusu hârikaları kişiden kaynaklanan zâtî ve nefsî vasıflarla izah yoluna gitmişlerdir. Örneğin Fârâbî (ö.339/950), nübüvvet özelliğine sahip erdemli toplumun reisinin; ister düşünce yoluyla olsun isterse muhayyile vasıtasıyla olsun faal akılla bağlantı kurduğunu, bu güç sayesinde cisimlere tesir edip hârikulâde şeyler gösterebileceğini söyler[39]. İbn Sînâ da (ö.428/1037), kerâmet olarak kabul edilen olayların zihin gücünün madde üzerindeki tabii etkileri olduğunu belirtir[40]. Böylece İslâm filozofları, insan nefsinin sahip olduğu bazı özellikler sebebiyle kerâmet gibi olağanüstü şeyler yapabileceğini, kuvve halindeki bu özelliği harekete geçirmek suretiyle maddî âlemde bazı tasarruflarda bulunabileceğini kabul ederler[41].

Sünnî kelâmcılar, mûcizeyle karışabileceği endişesinden hareketle kerâmeti inkar eden Mu'tezilî anlayışı tenkit etmiş ve görüşlerinin tutarlı olmadığını kendi zaviyelerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Onlar, kerâmetin Kitap ve sünnetle sabit olduğunu, bu sebeple inkarının mümkün olamayacağını, böyle bir anlayışın hiçbir surette mûcizeyi zedelemeyeceğini belirtmiş, velîlerin elinde zuhur eden kerâmetlerin tâbi oldukları peygamberin doğruluğunu ispat eden deliller kabul edilmesi gerektiğini söylemek suretiyle kerâmetin mûcizeyi desteklediğini savunmuştur[42].

210; Âmidî, *Gâyetü'l-merâm fî 'ilmi'l-kelâm*, (nşr. Hasan Mahmud Abdüllatîf), Kahire 1971, s.330.

38 Pezdevî, Ebü'l-Yusr Muhammed, *Usûlü'd-dîn*, (nşr. Hans Peter Linss), Kahire 1963, s.97-98; Nesefî, *Tebsıra*, I, 471.

39 Fârâbî, *el-Medînetü'l-fâzıla*, (trc. Nafiz Danışman), İstanbul 1990, 84-89; ayrıca bk. Necip Taylan, *İslâm Düşüncesinde Din Felsefesi*, İstanbul 1994, s.143-147.

40 İbn Sînâ, *Fî isbâti'n-nübüvvât ve te'vîli rumûzihim ve emsâlihim*, (nşr. Michael Marmura), Beyrut 1968, s.46-47; a.mlf., "Fî beyâni'l-mu'cizât ve'l-kerâmât", (nşr. Corc Ati), *Mecelletü'l-Ebhâs*, c.XIII, sayı 4, Beyrut 1960, s.543-558; Fazlur Rahman, *İslâm*, s.194.

41 Fahreddin er-Râzî, *en-Nübüvvât ve mâ yete'alleku biha*, (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekâ), Beyrut 1986, s.204; İbn Haldun, *Mukaddime*, (nşr. Ali Abdülvâhid Vâfi), Kahire 1401, I, 408-411.

42 Bağdâdî, *el-Fark*, s.344; Nesefî, *a.g.e.*, I, 536-537; Ömen en-Nesefî, *Metnü'l-'Akâid*, s.11; Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb*, s.335-337; Teftazânî, *Şerhu'l-'Akâid*, s.177.

b) Kerâmeti Kabul Etmeyenler

Mu'tezile kelâmcılarının büyük çoğunluğu ile İbn Hazm (ö. 456/1064), Halîmî ve Ebû İshak el-isferâyînî gibi bazı sünnî âlimler hârikulâde olarak sadece mûcizeyi kabul etmiş[43], bunun dışında hiçbir hârikulâde olayın vuku bulmayacağını söyleyerek aksi iddiaları hayal ve göz yanılması (illüzyon) olarak değerlendirmiştir[44].

Ehl-i sünnet âlimleri, kerâmetin aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğunu, naslara dayanan delillerin de bunu desteklediğini söylerken Mu'tezile kelamcıları, mûcize ile karışabileceği ve dolayısıyla nübüvvet müessesesini zedeleyeceği endişesiyle kerâmeti reddederler[45]. Örneğin Kâdî Abdülcebbâr (ö. 415/1025), sâlih kullardan mûcize gibi âdeti bozan bir takım olağanüstü fiillerin meydana gelebileceğini mümkün görmenin, nübüvvetin en önemli delili kabul edilen mûcizeyi iptal edeceğini ileri sürer. Ona göre kerâmetle mûcize türünden hârikulâde olaylar kast ediliyorsa bunun vuku bulması imkan dahilinde değildir. Zîra içerikleri aynı olmakla birlikte isim değişikliği yapmak suretiyle hakîkatler değiştirilmiş olamaz. Eğer kerâmetle olağanüstü haller değil de alışılmış bir takım fiiller kastediliyorsa bu nevi olayların bütün insanlardan zuhuru mümkündür. Fakat kerâmetle söz konusu hârikulâde durumlar değil, mûcize seviyesine ulaşamayan daha küçük fevkalâdelikler amaçlanıyorsa bu konuda küçük olan bir şey de büyük hükmündedir. Örneğin, küçük bir canlıyı diriltmek kerâmet, ölüyü diriltmek mûcizedir, denilemez. Çünkü her iki olay da âdeti aşmak bakımından birbirine eşittir[46]. Kâdî Abdülcebbâr, velîlerden hârikulâde durumların zuhur ettiği şeklindeki haberlerin kesin bilgi ifade etmediğini[47] belirttikten sonra eğer sâlih kullardan olağanüstü fiillerin meydana gelmesi imkan dahilinde olsaydı buna en lâyık olan kimselerin sahabe ve selef-i sâlihin olması gerektiğini söyler. Ona göre sahabeden hiç kimse devlet reisi olmak için kendisinin

43 Cüveynî, *el-İrşâd*, s.316; Fahreddin er-Râzî, *el-Erba'în*, s.199-206; Îcî, *el-Mevâkıf fî 'ilmi'l-kelâm*, III, 464; Bâcûrî, *Şerhu Cevhereti't-tevhîd*, Dımaşk 1972, s.206; Muhammed Abduh, *Risâletü't-tevhîd*, (nşr. Hüseyn Yûsuf el-Ğazzâl), Beyrut 1406/1986, s.159.

44 İbn Hazm, Ebû Muhammed, *el-Fasl fi'l-milel ve'l-ahvâ ve'n-nihal*, Beyrut 1986, V, 3; Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, III, 464-5; İlyas Çelebi, *İslâm İnancında Gayp Problemi*, İstanbul 1996, s.163-164.

45 Kâdî Abdülcebbâr el-Hemedânî, *el-Muğnî fî ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl*;(XV. cilt: *en-nübüvvât ve'l-mu'cizât*), (nşr. Tâhâ Hüseyin-İbrahim Medkûr v.dğr.), Kahire 1962-65, XV, 242-3; krş. Sübkî, *a.g.e.*, II, 316-317; Nesefî, *Tebsıra*, I, 536-8; Râğıb el-İsfahânî, *el-İ'tikâdât*, s.130; Teftâzânî, *a.g.e.*, V, 76; Âmîdî, *Gâyetü'l-merâm*, s.334; Abdülmaksûd Abdülğanî, *Mevkifü'l-felâsife ve'l-mütekellimîn min münkiri'n-nübüvve*, Kahire 1993, s.80 vd.

46 Kâdî Abdülcebbâr, *a.g.e.*, XV, 242-3; krş. Râvî, Abdüssettar; *el-'Akl ve'l-hurriye:Dirâse fî fikri'l-Kâdî Abdulcebbâr*, Beyrut, 1980, s.348-9.

47 Kâdî Abdülcebbâr, *a.g.e.*, XV, 225.

daha ehil olduğunu ispata yönelik olarak kerâmet göstermiş değildir. Halbuki Ehl-i sünnetin zannettiği gibi Hz. Peygamberin önde gelen arkadaşlarının olağanüstü bir takım işler yapabilme türünden kerâmetleri olsaydı Hz. Ali'nin Hz. Muaviye ile mücadelesinde veya Hâricilerin iddialarını reddetmekte böyle bir yola girmesi daha kolay olurdu. Sahabeden hiç kimsenin böyle bir iddia ile ortaya çıkmadığı hususu tevatürle sabittir[48]. Böylece Kâdî Abdülcebbâr, hiçbir sahabenin ve velînin kevnî anlamda kerâmet göstermediğini savunur.

Sünnî kaynaklarda kerâmeti temellendirmek üzere Kur'an'da zikredilen "Ashab-ı Kehf"[49], Belkıs'ın tahtının nakledilmesi[50], Hz. Meryem'in babasız bir çocuk dünyaya getirmesi, yanında yiyeceklerin bulunması[51] gibi olaylar bir delil olarak ileri sürülürken Mu'tezile ekolü Kur'an'da anlatılan ve sâlih kullardan zuhur ettiği belirtilen bu hadiseleri kerâmet olarak değerlendirmez[52]. Onlar bu tür olayları aynı dönemde yaşayan başka bir nebinin mûcizeleri olarak kabul ederler[53]. Aslında Ashab-ı kehf hadisesi dikkate alınmazsa, Kur'an'da zikredilen olağanüstü hadiselerin hemen hemen hepsinin peygamberlerle bir şekilde bağlantısı bulunan salih kullardan zuhur ettiği görülür. Buna göre Belkıs'ın tahtının nakledilmesi Hz. Süleyman'ın peygamberliğiyle, Hz. Meryem'in hârikaları hem Hz. Zekeriyya hem de Hz. Îsâ ile izah edilmesi mümkündür. Ancak böyle bir yorum mûcizelerin anlam, mâhiyet ve hedefleri konusunda yeni tartışmalara sebebiyet vereceği aşikardır. Çünkü mûcizeler, inanmayanlara karşı nübüvvet iddiasını kanıtlamak için gösterilen olağanüstü olaylardır ve bunların hedefi inkarcıların ikna edilmesidir. Halbuki Cebrâil'in gelmesi, cinsel bir ilişki olmadan Hz. Meryem'in hamile kalması ve benzeri olaylar üçüncü şahısların vâkıf olamadığı şeylerdir. Bu itibarla söz konusu hârikulâde olayları Hz.

48 Kâdî Abdülcebbâr, a.g.e , XV, 241.

49 el-Kehf 18/10-26.

50 en-Neml 27/40.

51 Âl-i İmrân 3/37.

52 Bu konuda Ahmet Akbulut, hârikulâde olayların Kur'an'da zikredilenlerle sınırlı olduğunu ileri sürerek farklı bir yaklaşım sergiler. Ona göre bazı hârikulâde olayların Kur'an'da zikredilmesinin sebebi, bunların benzerlerinin başkaları tarafından yapılabileceğine işaret etmek değil, aksine tabiat kanunlarına aykırı olarak zuhur eden olayların Kur'an gibi doğruluğundan şüphe edilmeyen bir kaynak tarafından belirtilmesi gerektiğini vurgulamak içindir. Akbulut, bu iddiasını teyit etmek üzere "Hz. Meryem'in cinsel bir ilişki olmadan çocuk doğurması" örneğini verir ve bunu gerekçe göstererek her hangi bir kadının Meryem gibi babasız çocuk doğurmasını kerâmet olarak isimlendirmenin kabul edilemeyeceğini belirtir.(Ahmet Akbulut, *Nübüvvet Meselesi Üzerine*, Ankara 1992, s.35-36) Akbulut, bu yaklaşımıyla Kur'an'da bildirilmeyen bir takım hârikaların vukuu hususunda şüphe duyulması gerektiğine işaret etmektedir.

53 Kâdî Abdülcebbâr, a.g.e., XV, 216.

Zekeriyya'nın mûcizesi olarak takdim etmek isabetli değildir. Çünkü mûcize nebinin isteği üzerine zuhur ettiği gibi, peygamber tarafından bilinmesi de gerekir. Fakat Hz. Zekeriyya'nın yiyeceklerin nereden geldiğini Hz. Meryem'e sorması, kendi mûcizesini bilememesi anlamına gelir ki, bunun isâbetli olmadığı açıktır[54].

Diğer taraftan sünnî bir telakkiye sahip olan İbn Hazm (ö.456/1063) da, peygamberlerin dışındaki kimselerden olağanüstü olayların zuhurunu imkansız kabul eder. O, Kur'an'dan örnekler vererek tabiatta değişmeyen bir düzenin olduğunu belirttikten sonra, söz konusu tabiat kanunlarının, ancak bir hakikatin ortaya konulması için ihlal edilebileceğini, bunun da ancak bir nebinin doğruluğunu ispata yönelik olarak zuhur edebileceğini açıklar[55]. Bununla birlikte o, nebinin yaşadığı dönemde mümin veya kâfir olsun bazı insanlardan hârikulâde fiillerin zuhur etmesini normal kabul eder. Fakat peygamberin ölümünden sonra --hak ile bâtılın birbirine karışması endişesinden dolayı- söz konusu olağanüstü olayların devam etmesini veya başkaları tarafından tekrar edilebilmelerini imkansız görür[56]. Çünkü İbn Hazm, Hz. Muhammed'in son peygamber olduğu gerçeğinden hareketle evliyânın artık kerâmet gösteremeyeceğini düşünmektedir[57]. Ayrıca o, hârikulâde olaylar göstermek anlamında kerâmeti kabul edip mûcize ile kerâmet arasında tehaddî farkının olduğunu ileri sürenlere cevap olarak; tehaddînin mûcize için zorunlu olmadığına dikkat çeker ve Hz. Peygamber'e ait mûcizelerin büyük bir kısmının tehaddî olmaksızın gerçekleştiğini delil olarak ileri sürer[58]. Ebû İshak el-İsferâyînî de Eş'arî kelâm ekolüne mensup olmasına rağmen kerâmet konusunda Mu'tezilî anlayışı benimser[59]. Ona göre, velînin mûcize cinsinden değil dualarının kabul edilmesi nevinden kerâmetinin olması mümkündür[60]. Zâten söz konusu durum bütün inananlar için geçerlidir. Nitekim Allah mümin kullarının duasını kabul edeceğini bildirmiştir[61]. Böylece İsferâyînî kevnî kerâmetin mümkün olmadığı kanaatindedir.

Diğer taraftan İslâm modernistleri, pozitivizmin etkisinde kalarak tabiatın ve tabiat kanunlarının bağımsızlığını ortaya koymak gayesiyle sadece kerâmet ve benzer-

54 bk. Fahreddin er-Râzî, *el-Erba'în*, 202; ayrıca bk. Ebû Ferha, *Mîzânü'n-nübüvve: el-Mu'cize*, Kahire 1998, s.163-164.

55 İbn Hazm, *el-Fasl*, V, 2-3.

56 İbn Hazm, a.g.e., V, 9-10.

57 Ahmet Demirci, *İbn Hazm ve Zâhirilik*, Kayseri 1996, s.63.

58 İbn Hazm, a.g.e, V, 7-8.

59 Cüveyni, *el-İrşâd*, s.316; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsıd*, V, 73; Îcî, *el-Mevâkıf*, III, 464; Abduh, a.g.e., s.159.

60 Kuşeyrî, *er-Risâle*, s.533-534.

61 el-Mü'min 40/60.

lerini inkar etmekle kalmamış, bütün müslümanların üzerinde ittifak ettiği Kur'an'da zikredilen hissî mûcizeleri de tevil etme yoluna gitmişlerdir. Seyyid Ahmed Han (ö.1817-1898) gibi modernistlerde bu tutum, hissî mûcize ve kevnî kerâmetleri inkar şekline bürünürken[62], Muhammed Abduh (ö.1845-1905) ve Muhammed Reşîd Rızâ (ö.1865-1935) gibi âlimler ise, peygamberlerin dışındaki velî ve sıddıklardan nazarî anlamda kerâmet ve diğer hârikulâdelerin meydana gelmesinin imkanını kabul etmiş, öte taraftan peygamber olmayan bir kimsenin ileri sürdüğü belirli ve özel kerâmet iddiasının dinî bir tabir olarak kabul edilmemesini savunmuş ve halk seviyesindeki bu tür inanışların tehlikesine dikkat çekmiştir[63]. Muhammed Esed de, Kur'an'da zikredilen bu tür hârikulâde olayları ya temsilî anlatımlar ya da gerçekte olağanüstülük özelliği bulunmayan normal hadiseler olarak değerlendirmektedir. Örneğin Ashab-ı kehf kıssasını, Allah'ın insanda ölümü ve ölümden sonra tekrar dirilişini dile getiren bir temsil olarak kabul eder[64]. Hz. Meryem'e lütfedilen rızıklar konusunda ise şunları söyler: Müfessirlerin çoğu tarafından bu çerçevede nakledilmiş olan bütün menkıbelere rağmen, ne Kur'an'da ne de sahih Hadis'de bu rızkın mucizevî bir kaynaktan geldiğine dair bir işaret vardır. Hz. Meryem'in Hz. Zekeriyya'ya "Bunlar Allah'tandır, Allah dilediğine hesapsız rızık bağışlar" şeklindeki cevabı, onun asıl rızık verici olarak Allah'a karşı duyduğu derin sorumluluk bilincini yansıtır[65]."

C) KERÂMETİN ÇEŞİTLERİ

Kaynaklarda mânevî /kalbî ve kevnî /sûrî olmak üzere genel anlamda iki tür kerâmetten bahsedilmektedir.

a) Mânevî Kerâmet

"Kalbin Allah'ı tanıması, ilâhî marifetle dolması, ihlas ve istikâmet üzere olması" anlamlarına gelen bu kerâmet türüne[66] hakîkî kerâmet de denir. Söz konusu kerâmet,

62 Ondokuzuncu yüzyıl Avrupasının akılcılığından ve tabiat felsefesinden büyük ölçüde etkilenen Seyyid Ahmed Han, inanç sisteminin mâhiyetini değerlendirmek için "Tabiata Uyma" diye adlandırdığı bir ölçü ortaya attı ve İslam'ın bu ilkeye göre en yüksek derecede doğrulandığı sonucuna vardı. O, tabiat kanunlarının bağımsızlığını ortaya koymak gayesiyle bu ilkeye göre izah edemediği mûcize, kerâmet ve diğer hârikulâde olayları inkar etme yoluna gitti. Bunu yaparken modern dünya görüşleriyle İslam'ı kaynaştırmayı amaçlamıştı. Bu yaklaşımıyla o, ümmeti halk seviyesindeki sûfiliğin kerâmet tellallığına yol açan düşünce ve uygulamaların ortaya çıkardığı felaketlerden kurtarmayı düşünüyordu. (Fazlur Rahmân, *İslâm*, s.304-5; krş. M. Said Özervarlı, *Kelâmda Yenilik Arayışları*, İstanbul 1998, s.99-106)

63 Abduh, *a.g.e.*, s.158-160; Reşîd Rızâ, *el-Vahyu'l-Muhammedî*, Beyrut 1971, s.228-229.

64 Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, (trc. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İstanbul 1999, II, 587.

65 Esed, *a.g.e.*, I, 95.

Kur'an'da da yer alır. Allah'ın sâlih kullarına, müjde, kalp huzuru ve imanda sebat şeklinde lütufta bulunması anlamına gelen mânevî kerâmetin varlığı Mu'tezile ekolü de dahil olmak üzere bütün İslâm âlimleri tarafından kabul edilmektedir. Nitekim sûfilere göre hakikî kerâmet ilim, marifet ve ahlakla ilgili üstün meziyetlere sahip olmak şeklindedir. Bu özelliklere sahip olan bir âlimin kerâmeti, kendisine tabi olan öğrencilerinin hallerini iyi yolda geliştirmesi, hikmet ve bilgiyle, iffet ve muhabbetle etkili olup bunlardaki kötü alışkanlıkları giderip iyi huylar kazandırmasıdır[67].

Konumuzla birinci dereceden ilişkisi bulunan ve kerâmetin elinde zuhur ettiği kabul edilen "velî" kimse ise; hakkıyla Allah'ı tanıyan, dinine inanıp onunla amel eden ve gerçek anlamda Rabbinin rızasını kazanmak için gayret gösteren mümin demektir [68]. Bu özelliklere sahip olan kullar, Allah'ın lütuf ve ikramına layık olurlar. Nitekim Kur'an'da bunun çerçevesi şöyle çizilmiştir: Allah kendi dostlarını (evliyâu'l-lah) büşrâ (müjde), itmi'nânü'l-kalp (kalp huzuru) ve arzuladıkları güzel ve faydalı amelleri yapmaya muvaffak kılar[69]. İlgili âyetlerde velîlere diğer insanlardan farklı olarak olağanüstü bir takım yetenekler verileceği, âdetin dışında tasarruflarda bulunabilecekleri ve peygamberlerin mûcizelerine benzer fiiller yapabilecekleri şeklinde anlaşılmasını gerektirecek hiçbir karine ve işaret yoktur.

Kur'an-ı Kerim'de geçen "krm" kökü ve türevleri ile sonradan özel bir anlam yüklenerek terimleşen kerâmet kavramı arasında çok büyük fark vardır. Aynı durum velî ve velâyet kavramlarında da görülür. Halbuki Kur'an'da, müminler arasında bir ayrım yapılmaksızın hepsinin Allah'ın dostu (evliyâullah) olduğu belirtilir[70] ve bunların "iman edip de takvâya ermiş" kimseler olduğuna dikkat çekilir[71]. İslâm'ın ilk dönemlerinde de velâyet ve kerâmet kavramları bu çerçevede mütalaa edilmiştir. Fakat Kur'an'daki bu yaklaşıma rağmen, sonra ki dönemlerde kerâmet ve velâyet kavramlarına özel anlamlar yüklenmiş ve Kur'anî telakkînin dışına çıkılmıştır.

66 Teftâzânî, *Şerhu'l-'Akâ'id*, s.177; a.mlf., *Şerhu'l-Makâsıd*, V, 72.

67 Hasan Kamil Yılmaz, *İslâm Tasavvufu*, İstanbul 1996, s.526. Bu konuda şöyle bir örnek de verilebilir: Bir adam, ilmi bir araştırma yapmaktadır. Niyeti müslümanlara hizmet etmek ve Allah'ın rızasını kazanmaktır. Gayret ve çalışmalarının bir sonucu olarak Allah, o kimseye meselelerin çözümüne götüren bir çıkış yolu gösterebilir. İşte bu durum bir kerâmettir. Unutulmamalıdır ki Allah, kişinin gayret ve araştırmalarının akabinde bu başarıyı ona ikram etmiştir.(bk. Fahreddin er-Râzî, *en-Nübüvvât, mukaddime*, (nşr. Ahmed Hicâzî es-Sekâ), Beyrut 1986, s.69-70)

68 el-Enfal 8/1-4.

69 Fussilet 41/30-31. Ayrıca bk. Fahreddin er-Râzî, a.g.e., s.66.

70 Tahâvî, *Usûlü'l-'akîdeti'l- İslâmiyye*, (Şarih; Ali b. Ebi'l-İzz), Beyrut 1987, s.140-1.

71 bk. Yûnus 10/62-63; el-Mâide 5/55-56; Muhammed 47/11.

b) Kevnî Kerâmet

Sûfiler, cansız varlıklarla konuşmak, su üzerinde veya havada yürümek, az bir zamanda uzun mesafeler kat etmek ve benzeri olağanüstü durumların[72] velî kulların elinde ortaya çıkmasına kevnî kerâmet adını vermişlerdir[73]. Onlar, bu tür kerâmetlerin velî kullardan zuhur edebileceği hususunda ittifak etmişlerdir. Bu görüşlerini desteklemek üzere naslardan deliller getirmişlerdir. Buna göre, ilim sahibi olduğu belirtilen Âsâf'ın Hz. Süleyman'a "Göz açıp kapayıncaya kadar ben tahtı sana getireceğim[74]" demesi, Hz. Zekeriyya'nın "Bu yemişler sana nereden geliyor?" sorusuna Hz. Meryem'in "Allah nezdinden"[75] diye cevap vermesi kevnî kerâmetin Kur'anî temellerini oluşturmaktadır[76].

İslâm âlimleri kevnî kerâmetleri; Hz. Mûsâ'nın arkadaşının işleri[77], Hz. Ömer'in uzak mesafeden Hz. Sâriye'yi uyarması[78] gibi keşf ve bilgi içerenler ve Belkıs'ın tahtının getirilmesi[79], mağara ehlinin (Ashab-ı kehf)[80] durumlarında olduğu gibi kudret içerenler olmak üzere iki şekilde taksim etmişlerdir.[81] Bundan farklı olarak genel ve özel olmak üzere ikiye ayıranlar da olmuştur. Buna göre, bütün inananlar Allah'ın dostu olması bakımından velâyet-i 'âmme'ye, içlerinden Allah'a kulluk etmek suretiyle O'nun katında derece sahibi olanlar da velâyet-i hâsse'ye dahildir[82]. Bu ikinci sınıfın ilham aldıklarına ve kerâmet sahibi olduklarına dikkat çekilerek onların bazı kevnî kerâmetler gösterebileceklerine işaret edilmiştir. Nebhânî de (ö.1350/1931) kerâmetin yirmi küsur türünden bahsetmiş; ölüleri diriltmek, onlarla konuşmak, varlık üzerinde tasarrufta bulunmak, suyun üzerinde yürümek, şifa vermek, kalpleri cezp etmek, gaybı bilmek ve benzeri bazı örnekler nakletmiştir[83].

72 Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s.71-72; Kuşeyrî, a.g.e., 531 vd.; Dilaver Selvi, *İslâm'da Velâyet ve Kerâmet*, İstanbul 1990, s.234 vd.

73 Kelâbâzî, a.g.e., s.74; Sâbûnî, *el-Bidâye*, s.55-56; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsıd*, V, 75; a.mlf., *Şerhu'l-'Akâid*, s.175-176; Cürcânî, *et-Ta'rifât*, s.184; Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, s.190; Yılmaz, a.g.e., s.526.

74 en-Neml 27/40.

75 Âl-i İmrân 3/28.

76 Kelâbâzî, a.g.e., 71.

77 el-Kehf 18/74-80.

78 İbnü'l-Esîr, Ali b. Muhammed b. Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, (nşr. C. J. Tornberg), I-XIII, Beyrut 1399/1979, III, 21-22.

79 en-Neml 27/40.

80 el-Kehf 18/10-26.

81 İbn Teymiyye, *el-Mu'cize ve kerâmâtü'l-evliyâ*, s.37-38.

82 Kelâbâzî, a.g.e., s.74-75.

83 Nebhânî, *Hüccetullâhi 'ale'l-'âlemîn fi mu'cizâti seyyidi'l-mürselîn*, s.855 vd.

D) KERÂMETİN DEĞERİ

Allah'ın dostu olabilmek için iman etmek ve takva sahibi olmak yeterlidir. Olağanüstü olaylar yapmakla Allah dostu (veli) olmak arasında doğru bir orantının kurulması isâbetli değildir[84]. Zaten İslâm âlimlerinin genel kanaati bu yöndedir. Zira kevnî kerâmet denilen hârikulâde olaylar müslüman olmayanlardan da zuhur edebilmektedir. Nitekim Hint fakirleri, bazı Budist rahipler alışılmadık birçok hârika göstermektedirler. Bunların yaptıkları öyle hârikulâde şeyler var ki, görenleri hayrete düşürmektedir. Şimdi sırf hârikulâde fiillerden hareketle bu kimselerin Allah katında muteber kullar oldukları söylenebilir mi? Muhtemeldir ki bu insanlar, belli bir eğitim ve nefis terbiyesi programlarından geçtiklerinden diğer insanlar için normal olmayan bazı şeyler yapabilmektedirler. Aynı şekilde, kendilerinden bazı kerâmetlerin zuhur ettiği kabul edilen velilerin hayatları incelendiğinde bunların az yemek, az uyumak, insanlarla ilgi ve alakayı kesip inzivaya çekilmek gibi bir eğitimden geçtikleri görülür. Bunun neticesi olarak onlardan bazı hârikaların zuhur etmesi gâyet tabiidir. Bu durum, onların aldıkları eğitim, dolayısıyla zâtî özellikleri ve psikolojik halleriyle izah edilebilir. Nitekim Ehl-i sünnet âlimleri genel prensip olarak bütün insanlardan hârikulâde olayların zuhur edebileceğini kabul etmiş, bu melekeye bilkuvve sahip olduklarına dikkat çekmişlerdir. Herkim bu melekesini geliştirirse Allah'ın onu muvaffak kılması kabul edilebilecek bir husustur. Bu itibarla, hârikulâde olaylardan hareketle kişinin dinî konumunu değil, insanların dinî konumuna göre hârikulâde olayları isimlendirme yoluna gidilmiştir. Örneğin inkarcı kafirlerden zuhur eden hârikulâde olaylara sahiplerinin dinî konumları sebebiyle istidrac veya ihânet denilirken, sıradan mümin kullardan zuhur edenlere maûnet, salih müttakî kullardan zuhur edenlere ise kerâmet adı verilmiştir. Aynı hadise peygamberlik iddiası ve tehaddiyle birlikte meydana gelmişse buna da mûcize denilmiştir[85]. Bu bağlamda bazı âlimler, ulûhiyet iddiasında bulunan bir kimseden de hârikulâde olayların zuhur edebileceğini kabul etmiş, Firavun[86] ve Deccâl[87] ile ilgili rivâyetlere yer vermiştir. Bu

84 Tasavufî kaynaklarda insanlardan zuhur eden hârikulâde olaylar ile sahiplerinin dinî konumu arasında ilişki kurulduğu ve bu tür olaylardan hareketle onların Allah katındaki mevkilerinin belirlenebileceği kabul edilir. Kelâm kaynaklarında bile bunun örneklerini görmek mümkündür. Örneğin Ömer Nasuhi Bilmen, dinin emirlerine tam olarak uyan ve bunlarla amel eden bazı kimselerden olağanüstü şeylerin zuhur edebileceğini belirttikten sonra bu harikaların sahibinin velâyet makamında olduğuna delâlet edeceğini söyler. Ayrıca o, bu tür hârikâların zuhuruyla velî kimselerin halk arasında ihtirama mazhar olmalarını, vaaz ve nasihatlerinin hüsnü kabul göreceğini de belirtir. (bk. Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, s.190)

85 Gazzâlî, *el-İktisâd*, s.125.

86 Cüveynî, *el-'Akîdetü'n-nizâmiyye*, s.71; Beyâzîzâde, *İşârâtü'l-merâm* s.338-339.

87 Zeki Sarıtoprak, *İslâm ve Diğer Dinlere Göre Deccal*, s.81-85.

kanaatle birlikte bütün İslâm âlimleri peygamberlik iddiasında bulunan sahtekarın elinde davasında doğru sözlü olduğunu gösterebilecek her hangi bir hârikanın zuhur etmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir[88]. Çünkü diğer hârikaların zuhuru durumunda peygamberlik müessesesinin şüphe altında kalması söz konusu değildir. Örneğin insanlar, olağanüstü şeyler yapsa bile ilahlık iddiasında bulunan bir kimsenin yalancı olduğunu normal olarak bilirler. Şu halde peygamberlerin özel durumu ayrı tutulursa, hârikulâde fiillerden hareketle bir kimsenin dinî konumunu belirlemek isâbetli görülmemektedir. Burada yapılması gereken, kişinin dinî konumunun belirlenmesinde bütün hal, hareket ve davranışlarının yanı sıra inanç ve söyleminin birlikte değerlendirilmesidir. Bu itibarla velî olmanın ölçüsü hârikulâde fiillerin zuhuruna bağlanmamalıdır[89]. Velî kul denildiğinde hârikulâde fiiller gösteren kimse anlaşılmamalıdır. Çünkü elinde olağanüstü olaylar zuhur eden kimsenin mümin olması şart değildir[90]. Bir mümin velî olduğu halde ondan olağanüstü fiiller zuhur etmeyebilir. Bunun aksine kafir veya günahkar bir kimsenin elinden de hârikulâde bazı olaylar zuhur edebilir. Dolayısıyla bir kimse, hârikulâde fiiller gösterdiğinden dolayı velî kabul edilemeyeceği gibi, olağanüstü fiiller gösteremeyen bir müminin velî olmadığını söylemek de mümkün değildir. Şu halde evliyânın elinde tabiat kanunlarına aykırı bir takım olaylar zuhur etse bile bunlar sahiplerinin doğruluğuna delil gösterilemez[91]. Aslında tasavvufî kaynaklarda da bu görüş dile getirilir. Örneğin Ebû Yezîd el-Bistâmî (ö.234/848) hârikulâde olaylar ızhar etmenin bir kimsenin dinî konumunu belirleyemeyeceğine dikkat çekmek üzere: "Bir adam suyun üzerine seccade serse, gökyüzüne bağdaş kurup otursa, şeriatın emir ve nehiy çizgisindeki tavrını görmedikçe ona aldanmayın" şeklinde uyarıda bulunur. Yine velî olduğu söylenen birinin ziyaretine gittiğini ve onun mescide giderken yere tükürdüğünü görünce; "Kendisine selam vermeden geri döndüm. Onun velî olması için önce dinin temel kurallarını gözetmesi gerekirdi" dediği rivâyet edilir[92]. Serrac (ö.378/988) ise kerâmetin değeri konusunda, kendilerinden kerâmet zuhur eden kimselerin dinî emirler karşısındaki tutumlarına göre itimada layık olduklarını belirtir[93]. Diğer taraftan İbnü'l-Cevzî (ö.597/1201) de, olağanüstü haller göstermenin velâyette

88 bk. Bulut, a.g.e, s. 104-112.

89 İbn Teymiyye, *el-Mûcize ve kerâmâtü'l-evliyâ*, s.12-3; a.mlf., *en-Nübüvvât*, s.24.

90 Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîtü delâ'ili'n-nübüvve*, (nşr. Abdulkerîm Osman), Beyrut, 1386/1986, I, 181 vd.;a.mlf., *el-Muğni*, XV, 226-227; İbn Teymiyye, *el-Mûcize ve kerâmâtü'l-evliyâ*, s.11-14, 43-44.

91 Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu'temed*, s.161; Yılmaz, *İslâm Tasavvufu*, s.526-530.

92 Serrac, *el-Luma'*, s.316-317; Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb*, s.334-335; ayrıca bk. Ahmet Suphi Furat, "Velî", *İA.*, XIII, 290-291.

93 Serrac, a.g.e., s.312-313.

ölçü olamayacağını açıkladıktan sonra, nice toplulukların kerâmete benzeyen bir takım şeylerden dolayı aldandıklarını söyleyerek kevnî kerâmetin sakıncalarına işaret eder. Ona göre, insanın bilgisi ne kadar az olursa şeytanın etkisinde kalması o denli çok olur. Bazıları vardır ki, gök yüzünde bir ışık görür, eğer Ramazan ayında ise Kâdir gecesini gördüğünü, başka bir zamanda ise gökten kendisine bir kapı açıldığını sanır, sonra da yüce makamlara ulaştığı vehmine kapılır. Halbuki söz konusu durum normal bir vaka olabileceği gibi şeytanın aldatmacası da olabilir[94]. Sühreverdi (ö.632/1234) de istikâmet ve yakîne dikkat çekerek, yakîne ulaşmış bir kimseden hârikulâde olayların zuhur etmesinin onun yakînini artırmadığını ve yine hiçbir kerâmetinin vaki olmamasının da onun derecesini eksiltmeyeceğini belirtir[95].

Sonuç olarak denilebilir ki, Ehl-i sünnet çoğunluğunun genel telakkisine göre sâlih kullardan kevnî kerâmet sadır olabilir. Nitekim kerâmetle ilgili sayısız menkıbe rivâyet edilmiştir. Bular, haber-i vahid olmanın ötesinde bir anlam ifade etmezler ve bilgi kaynağı kabul edilmeleri söz konusu değildir. Bu itibarla her hangi bir kimsenin kerâmet sahibi olduğuna inanmak zorunluluğu yoktur[96]. İslâm dini, mânevî kerâmete önem vermiş, kevnî kerâmeti ise ne dinî ne de ilmî kabul etmiştir.

II. KERÂMET- MÛCİZE İLİŞKİSİ

Kelâmcılar mûcizeyi, nübüvvet iddiasında bulunan zâtın, sözlerinin doğruluğuna delil olmak üzere peygamberliğini ilan ettiği bir sırada, beşer kudretinin üstünde tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana getirdiği olaylar şeklinde tanımlamışlardır[97]. Kelam literatüründe mûcizede bulunması gereken temel vasıflar açıklanırken onun; ilâhî bir fiil olması, hârikulade bir şekilde zuhur etmesi, nübüvvet iddiası ve tehaddiyle birlikte olması, iddiaya uygun meydana gelmesi, peygamberin elinde ve onu yalanlamayacak bir tarzda vuku bulması gibi temel özelliklerine vurgu yapılmıştır[98]. Peygamber, doğruluğunu ispat edebilmek için mûcizevî bir delile ihtiyacı vardır. Her ne kadar sosyolojik, psikolojik, aklî ve mantıkî delillere sahip ise de tehaddî özelliği taşıyan mûcizevî bir delil getirmeden inkarcıları dinen sorumlu tuta-

94 İbnü'l-Cevzî, *Telbîsu İblîs*, (nşr. Münîr ed-Dımaşkî), Kahire 1368, s.378.

95 Sühreverdî, *'Avârifü'-ma'arif*, (trc.Yahya Pakiş- Dilaver Selvi), s.43.

96 Abduh, *Risâletü't-Tevhîd*, s.158-161. Ayrıca bk. Selvi, *İslâm'da Velâyet ve Kerâmet*, s.259.

97 bk. Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, (nşr. Fethullah Huleyf), İstanbul 1979, s.189; Bâkıllânî, *el-Beyân 'ani'l-fark beyne'l-mu'cizât ve'l-kerâmât ve'l-hiyel ve'l-kehâne ve's-sihr ve'n-nârincât*, (nşr. Richard J. Mccarthy) Beyrut 1958, s.8-11; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî*, XV, 199; Nesefî, *Tebsıratü'l-edille*, I, 469, 473; Fahreddin er-Râzî, *el-Muhassal*, s.489.

98 Ayrıntılı bilgi için bk. Bulut, a.g.e., s.17-29.

maz[99]. Bu bakımdan peygamberliğin ispatı ile mûcizenin gerekliliği arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkündür.

Kerâmetin mâhiyet itibarıyla mûcizeye yakın oluşu aralarındaki farkın tespitini gerekli kılmış, daha hicrî III.-IV. asırdan itibaren bazı İslâm âlimlerinin bu konuya eğilmelerine sebep olmuştur[100]. Kerâmete karşı çıkan âlimler, kerâmetin mümkün olması durumda mûcize ile karışacağı endişesinden hareketle bu sonuca varmış, kevnî kerâmeti reddetmek suretiyle problemi çözebileceklerini sanmışlardır. Diğer taraftan kerâmeti kabul eden âlimler, sâlih kullardan zuhur eden olağanüstü hallerle mûcize arasında bir takım farkların bulunduğunu, dolayısıyla bunların birbirine karışmasının mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre kerâmet mâhiyeti itibarıyla mûcizeye benzemekte ise de bazı özellikler sebebiyle ondan ayrılmaktadır. Kelâm ve tasavvuf kaynaklarından hareketle aralarındaki benzerlik ve farklılıkları şu şekilde belirlemek mümkündür:

a) Kerâmet ile Mûcize Arasındaki Benzerlikler

Şekil/dış görünüm bakımından kerâmet ile mûcize arasında benzerlik bulunduğu kabul edilir. Ehl-i sünnet âlimlerine göre, tabiat kanunlarına aykırı olması bakımından mûcize ile kerâmet eşittir.[101] Zira her ikisi de âdetin dışındaki hadiselerdir. Tasavvufî kaynaklarda peygamberlerin hissî mucizelerinin bir benzeri velî kullara verileceği ve bunların da peygamberlerin doğruluğunu ispat eden deliller sayılacağı belirtilir[102].

b) Kerâmet ile Mûcize Arasındaki Farklılıklar

1- Mûcize, peygamberin nübüvvetle görevlendirilmesinden sonra vuku bulur. Kerâmette ise böyle bir görevlendirme söz konusu olmayıp velâyet makamına ulaştığı var sayılan herkesten zuhur edebileceği kabul edilir. Ayrıca vahyin gelmesiyle birlikte peygamber ismet sıfatı kazanır, fakat velî için böyle bir şeyden söz edilmez[103].

99 Pezdevî, *Usûlu'd-dîn*, s.98; Nesefî, a.g.e., I, 468-469; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu'temed*, s.155-156; Şa'rânî, *el-Yevâkit ve'l-cevâhir fî beyâni 'akâidi'l-ekâbir*, Kahire 1959, s.169.

100 bk. Furat, "Velî", *İA*, XII, 291.

101 Bağdâdî, *Usûlü'd-dîn*, s.174; Serrac, a.g.e., s.311; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s.71-72; Cüveynî, *el-İrşâd*, s.319; Râgıb el-İsfahânî, *el-İ'tikâdât*, s.129; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsıd*, V, 72; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 446.

102 Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s.71-79; Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb*, s.335-337; Nesefî, a.g.e., I, 537; Sübkî, *Tabakât*, II, 317-321; Ömer en-Nesefî, *Metnü'l-'Akâid*, s.11; Teftâzânî, a.g.e., V, 76; a.mlf., *Şerhu'l-'Akâid*, s.177; İbn Teymiyye, *el-Furkân beyne evliyâi'r-Rahmân ve evliyâi'ş-şeytân*, s.124; Nebhânî, a.g.e., s.854; Abdüllatif Harpûtî, *Tenkîhu'l-kelâm*, s.313; Bilmen, a.g.e., s.190.

103 Bağdâdî, a.g.e., s.174; İbn Teymiyye, *en-Nübüvvât*, s.20; Teftâzânî, a.g.e., V, 77-78. Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, XI, 227; Gölcük, Şerafeddin-Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Konya, 1988, s.327; Sait Şimşek, "Kerâmet", *Selçuk Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi*, sayı 3, yıl 1990, s.115.

ii- İsimlendirme açısından farklılık vardır. Peygamberin doğruluğuna delâlet eden hârikulâde olaylara mûcize, evliyâda zuhur edenlere ise kerâmet adı verilmiştir[104].

iii- Mûcize, tehaddiyle birlikte inkarcılara karşı ortaya konulur ve peygamberin doğruluğunu ispat edecek tarzda zuhur eder. Kerâmet ise birçok âlime göre velînin isteği dışında cereyan eder[105]. Ayrıca velînin söz konusu durumu gizlemesi uygundur[106].

iv- Mûcize, tüm olağanüstü olaylar şeklinde vâkî olabilirken, kerâmet ancak sınırlı bir takım olağanüstü olaylar şeklinde meydana gelebileceği kabul edilir[107]. Ayrıca mûcizeye karşı konulamazken, kerâmetin benzeri yapılabilir[108]. Mûcizeyi mümin kâfir herkes görebilirken, kerâmeti sadece müminlerin görebileceği belirtilir[109].

v- Mûcizeler doğrudan Allah'ın müdahalesiyle meydana gelirler ve onların vukuunda peygamberlerin doğrudan bir katkısı yoktur. Halbuki kerâmet bazı âlimlere göre velînin zâtî sıfatlarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kişi gayret göstererek velâyet makamına ulaşabilir[110]. Nitekim mûcize, her hangi bir ön hazırlık olmadan peygamberlerden zuhur eder, kerâmet ise kulun ibadet ve taatlarının sonucunda vuku bulabilir[111].

vi- Peygamberin doğruluğunu kanıtlaması bakımından mûcizenin delâleti kesindir ve ona inanılması zorunludur. Ayrıca peygamberliğin bilinmesi için mûcize gösterilmesi de gereklidir[112]. Halbuki velî, elinde bir takım hârikalar zuhur ettiği kabul edilse bile bu durum onun istikâmet üzere olduğuna delil sayılamaz. Hatta velî, kendisinden zuhur eden hârikulâde olayların kerâmet olduğunu iddia edemeyeceği gibi başkalarının bunlara inanmasını da isteyemez[113].

104 Bağdâdî, a.g.e., s.174; Hucvirî, *Keşfu'l-mahcûb*, s.336; Akbulut, a.g.e., s.35.

105 Kelâbâzî, a.g.e., 74; Serrac, a.g.e., 312; Bağdâdî, a.g.e., 174; Bâkillânî, *et-Temhîd*, s.256; Cüveynî, *el-Akîdetü'n-nizâmiyye*, s.70-71; Kuşeyrî, a.g.e., s.533-4; Râgıb el-İsfahânî, a.g.e., s.129; Teftâzânî, a.g.e., V, 73; Sübkî, a.g.e., II, 317; Şa'rânî, *el-Yevâkit*, s.163-4; Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, III, 465; Lekânî, *Şerhu cevhereti't-tevhid*, s.206; Senûsî, Ebu Abdullah; *Şerhu Senûsiyyeti'l- kübrâ*, (nşr. Abdulfettah Bereke), Kuveyt 1986, s.351-2; Bâcûrî, *Şerhu Cevhereti't-tevhîd*, 206-207; Reşîd Rızâ, *el-Vahyu'l-Muhammedî*, s.212-214; Nebhânî, a.g.e., s.849-50; Kadızâde, *Ferâidü'l-fevâid fi beyâni'l-'akâid*, s.162; Ebû Ferha, *Mîzânü'n-nübüvve*, s.163-164.

106 Nesefî, *Tebsıra*, I, 537-538.

107 Kelâbâzî, a.g.e., s.74; Bâkillânî, *el-Beyân*, s.5; Reşîd Rızâ, a.g.e., s. 213; Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, s.190; Ebû Ferha, a.g.e., s.163-164.

108 İbn Fûrek, *Mücerredü makalâtü'ş-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, s.176-177; Râzî, el-Erba'în, 205.

109 Ebü'l-Bekâ, Eyyüb b. Mûsâ el-Hüseynî, *el-Külliyât: Mu'cem fi'l-mustalahât ve'l-furûkı'l-luğaviyye*, (nşr. Adnan Derviş-Muhammed el-Mısrî), Beyrut 1993, s.433.

110 Senûsî, a.g.e., s.351-2.

111 Râgıb el-İsfehânî, a.g.e., 129.

112 bk. Bulut, a.g.e., s.90-96.

113 Teftâzânî, a.g.e., V, 73; İbn Teymiyye, *en-Nübüvvât*, s.20; Reşîd Rızâ, a.g.e., s.212-214; Şimşek, *Kerâmet*, s.115; Akbulut, *Nübüvvet Üzerine*, s.35.

vii- Kerâmet, ancak dine bağlı samimi kullardan sâdır olur[114] ve bunlar peygambere bağlılığın bir bereketi kabul edilir. Dolayısıyla kerâmetler velînin bağlı bulunduğu peygamberin bir mûcizesi sayılır[115].

viii- Kerâmetin kendisinde şeriatın emirlerine muhalif unsurlar bulunmaz ve o, ilim yollarından sayılmaz. Başkaları için delil olması da söz konusu değildir. Hele onu, kişinin masumiyetine veya söylediği her şeyin doğruluğuna delil kabul etmek İslâm'ın prensipleriyle bağdaşmaz[116].

III. SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'de "kerâmet" kelimesi geçmemekle birlikte, "krm" kökü ve müştakları kırk sekiz âyette yer almaktadır. Bu âyetlerde "krm" ve türevlerinin; kerem sahibi olmak, aziz ve şerefli olmak, cömertçe lütufta bulunmak, değerli, üstün, güzel, üstün kılmak şeklinde sözlük anlamıyla irtibatlı olduğu görülür. Bu âyetlerin hiçbirinde, tarihi süreç içerisinde kavramsallaşan ve velî kullardan hârikulâde şeyler zuhur etmesi anlamına gelen kerâmet anlamı bulunmadığı gibi böyle bir yorumu haklı gösterecek bir karîne ve işaret de yoktur. Tasavvufî gelenekte ise kerâmet; velî kulların elinde zuhur eden olağanüstü hadiseler olarak tanımlanır. Sûfilerin bu tanımına kelâmcı müellifler de dahil olmak üzere diğer disiplinlerin de belli oranda iştirak ettiği görülür.

Ehl-i sünnet âlimleri, kerâmetin aklen mümkün olmasının yanında fiilen vuku bulduğunu, naslara dayanan delillerin de bunu desteklediğini söylerken Mu'tezile kelâmcıları ile Ebû İshak el-İsferâyînî ve İbn Hazm gibi âlimler mûcize ile karışabileceği ve dolayısıyla nübüvvet müessesesini zedeleyeceği endişesiyle kevnî kerâmeti kabul etmezler. Sünnî âlimlerin kerâmetin fiilen vuku bulduğu hususunda Kur'an ve hadislere dayanarak ortaya koydukları delillere karşın Mu'tezile ekolü, Kur'an'da peygamberlerin dışındaki salih ve sıddıklardan zuhur ettiği belirtilen olağanüstü olayları aynı dönemde yaşayan başka bir peygamberin mûcizeleri olarak tevil etme yoluna gitmişlerdir. Mûcizelerin nübüvveti ispat etmek üzere inkarcıların gözleri önünde tehaddî özelliğiyle birlikte ortaya konulması gerektiği hususu bir ilke olarak kabul edildiğine göre bu yorumun isabetli olmadığı anlaşılmaktadır.

114 Gölcük, *Kelâm*, s.327.

115 Nesefî, a.g.e., I, 537; Sübkî, *Tabakât*, II, 317-321; Ömer en-Nesefî, *Metnü'l-'Akâid*, s.11; Teftâzânî, a.g.e., V, 76; a.mlf., *Şerhu'l-'Akâid*, s.177; İbn Teymiyye, *el-Furkân beyne evliyâi'r-Rahmân ve evliyâi'ş-şeytân*, s.124; Nebhânî, a.g.e., s.854; Abdüllatif Harpûtî, *Tenkîhu'l-kelâm*, s.313; Bilmen, a.g.e., s.190.

116 Abdüllatif Harpûtî, a.g.e., s.312-313; Gölcük, *Kelâm*, s.327; Şimşek, a.g.m., s.115.

Genel olarak kerâmetin mânevî ve kevnî olmak üzere iki kısımda ele alındığı ve mânevî kerâmetin Mu'tezile ekolü de dahil olmak üzere bütün âlimlerce kabul edildiği görülmektedir. Kalbin Allah'ı tanıması, ilâhî marifetle dolması, ihlas ve samimiyet üzere olması anlamlarına gelen bu kerâmet, içeriği itibarıyla Kur'an'da da yer almakta ve temel özelliklerine işaret edilmektedir. Ancak kevnî kerâmetlerin imkanı konusunda ihtilaf edilmiş; mâhiyet, şekil ve sınırları konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Diğer taraftan, tasavvufî literatür başta olmak üzere geleneksel İslâmî kaynaklarda insanların dinî konumlarının belirlenmesinde onlardan zuhur eden hârikulâde olaylar ile Allah katındaki mevkileri arasında ilişki kurulmakta ve böylece kerâmetlerinin çokluğu ve büyüklüğü ile velîlerin dinî rütbeleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Böyle bir yaklaşımın isabetli olmadığı aşikardır. Zira Kur'an'da Allah dostu olabilmenin ölçüsü iman etmek ve takva sahibi olmakla sınırlandırılmıştır. Olağanüstü şeyler yapmakla velî olmak arasında bağlantı kurulması ise halk arasında İslam'a uygun olmayan hurafelerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu itibarla olağanüstü olaylarla kişilerin dinî konumları arasında bir ilişki kurulmamalı ve bu tür hadiseler dindarlığın bir ölçüsü sayılmamalıdır.